

[0402]

Skylge en syn tael

*In walfisk is in fisk mei
in horizontale sturt.*

Herman Melville (yn: Moby Dick).

Skylge forbjusteret my altiten. It is lyts, it hat meastentiids minder as fjouwertûzen ynweners hawn, mar it jowt ús safolle riedlingen op dat sels in inkelde opsomming dêrfan in ûnmooglikheit is. Fansels, Skylge is in eilân, mei al it paradoksale dat nou ienris mei it ynsulaire forboun is. Paradoksael. Hwant in eilân wol sizze in ôfsletten mienskip, lju dy't opinoar oanwiisd binne, in eilân dat bitsjut isolearring. Wis, dat is sa, mar in eilân bitsjut tagelyk de mooglikheit ta forbining, oer it wetter, mei ... suver de hiele wrald. De sé, it wetter, hat altiten mear en makliker kommunikaesje brocht as it lân.

`Wês fol brave minsken', winsket ds. Bakker, de dichter fan hwat it Skylger folksliet wurden is, mar dêr't er sels boppe sette: *Oan Skylge*. In fromme winsk, lyk as in dûmny past, mar dochs net alhiel bûten de wurklikheit. Ds. Bakker, de sielehoeder, hat wol witten dat de Skylger as minske net better is as in oar. Mar hy hat dochs ek sjoen dat it ynsulaire biskavingspatroan makket, dat it `wês fol brave minsken' yn biskaet opsicht net hielendal in yllusy is, dat it `wês' net samar winsklikheidswise is, mar ek wol hwat it karakter fan in ymperatyf hat. Ik wit dat ik hjir hwat in steil wurd sprek, mar de feiten jowe my gelyk. Foarsafier't ik út de boarnen neigean kinnen haw kamen der ieuwen lang op Skylge gjin geweltsdelikten foar, gjin stellerij, gjin notoire sededelikten. It heart suver hwat paradyslik, mar it is de wierheit en neat oars. Dat kin dus blykber. Mei hiele gewoane minsken is it mooglik om in mienskip to hawwen dêr't gewelt en agressy yn oan bannen lein binne. As ik dat hjir of dêr fortel, sjogge hja my earst gauris hwat forheard oan, mar dan ynienen ljochtsje de gesichten op. Dat komt, ornearje de minsken dan, omdat dy mienskip, lyts as er is, alles ûnderdrukt en kontrolearret. Ek dat is wer like wier as ûnwier. It seit himsels dat de mienskip kontrolearret, mar de lju binne der folslein mis mei as hja tinke dat der o sa op it ynindividu past wurdt, as hja miene dat de mienskip him hâldt en draecht as de greate hiemdogge. Ik leau dat de gedachte oan in fet, mei dêrbinnenyn wit hoe hege spanningen, dy't de mienskipstiranny as ûnder in izeren lid bitwingt, net krekt is. Né, de mienskip as sadanich stiet net tsjin it ynindividu. It folksgerjocht komt net foar, it ynindividu is frij. De Skylger sil in oar gjin goerie jaen as dêr net om frege wurdt; hy is der net om op in oar to passen, elts moat sels mar witte hoe't er wol.

Yn myn jonge jierren hiene wy in troch eltsenien achtenearre man, dy't troch inkelde fortrietlike saken oan 'e drank rekke. Alleman foun dat spitich en biroerd, mar net ien soe de man dêroer ûnderstean. As er folslein ûnbikwaem wie waerd er thúsbrocht, as er mei syn wurk binefter rekke krige er help as dat nedich wie, mar tsjin him sizze: 'Man, Jo moatte gjin drank mear brûke', dat kaem by nimmen op. Dat soe ynbrek bitsjutte op oarmans frijheit. Al is it de frijheit om jinsels nei de fordommenis to sûpen.

Mar lit my in fleuriger eksimpel bybringe. As ik yn it Fryslân fan de fêstewâl in leppe yn 'e groun stek dan duorret it net lang of immen fortelt my dat ik it ark forkeard fêsthâld, of dat ik to djip dol, of miskien net djippernôch. Miskien sels wol dat ik it better hielendal oergean litte kin. De iene of de oare ûntfytmannet my dan de lodde, docht foar hoe't it nou winliken krekt moat en hy - of oaren - sjogge der op ta dat ik my oan de oanwizingen hâld en dy yn praktyk bring. Mar op Skylge! Ik stean yn it tún mei in pûdfol beantsjes en dol in great gat. De iene of de oare boer, kunde allicht, komt foarby en makket in praetsje. Hy sjocht de kûle en dus konstatarret er: 'Kom, an 't graven?' Of better noch: 'Wat doet it? Grave?'. 'Och', siz ik, 'ik woe hwat beantsjes sette'. 'Soa'. Dat is alles hwat de man seit. 'Soa'. Nou bin ik gjin ekspert yn it túntsjen en in bytsje goerie soe net miskomme, dat ik freegje: 'Is dit faeks net de manear dêr't it op heart?'. 'Och', seit er dan, 'Je kanne it sô wel doen fanself ... mar ja ... Der is nyt feul kâns dat se opkomme'.

En as ik dan planút freegje: 'Hoe moat it dan?', dàn krij ik in treflike útien-setting oer it 'boantsjesaeijen'.

Ik jow graech ta dat ik ek syn t s j i n hat, mar it gefoel fan frijheit dy't dizze mentaliteit jowt, waecht dêr ryklik tsjin op. In muoike fan my - dat om de negative kant sjen to litten - kaem yn 'e oarlochsjierrren op Skylge binei om fan 'e hûnger ûnder it erchtinkend each fan in sweager, in omke fan my. In omke, dy't as boer wol hwat oan de ravitaillearring dwaen koe. 'Frege hy nou mar oft ik hwat hawwe woe', tocht muoike. 'Frege it minske nou mar oft hja hwat krije kin', tocht omke. De iene wie bang om to freegjen hwat de oare faeks net misse koe of woe, de oare wie bang om oan to bieden hwat de iene faeks net oannimme woe. Hawar, op in dei binne hja ta inoar kommen sûnder elkoar yn 'e persoanlike frijheit oan to taesten. Gelokkich mar.

De toerist is om gâns dingen graech op Skylge, mar ûnder oaren ek - biwust of ûnbewust - om't de frijheit him dêr folslein gund wurdt. Hy mei derhinne rinne sa bryk as er wol, hy sil der gjin kwea wurd oer hearre. Hy kin dwaen sa't er sels wol. Salang't er oaren net toneikomt en yn harren frij bidriget, sa lang hat er ús seine. Net dat it ús allegearre likefolle is, wis net, wy witte skoan fan alderhanne dingen dat it ús styl net is en wy binne ek wol ré om dat tsjin inoar út to sprekken, mar salang't de lju yn kwestje ús der net nei freegje, sille wy it net tsjin harren sizze en akseptearje wy har foar hwat hja binne. Noch nea ha wy op Skylge de frjemdling neiropen, noch minder mei stiennen smiten.

Hwat is dan, moatte wy ús ôffreegje, de geheimsinnige macht fan de Skylger mienskip, dy't de agressy yn 'e stokken hâldt? Yn de antropology wurdt de lêste tiden de ûnderskieding hantearre tusken guilt-cultures en shame-cultures. Om it fuort mar to sizzen, ik leau dat wy op Skylge - n'en déplaise it Kristendom - typysk to krijen hawwe mei in shame-culture. In ôfdwaend forsmiten fan it ien of oar wie fan âlds de konstatarring dat dat ien of oar net sa hearde. Ik kin my noch skoan tobinnenbringe dat ik gauris rasjonalistysk frege haw nei de reden hwerom't it ien of oar net goed wie of net mocht. Dan wie it andert: 'Et hoort nyt'. Et hoort nyt. Dêr wie gjin forwin op, dêr wie gjin heger birop tsjin mooglik. It hearde sa

net, dat wol sizze, i t h e a r d e n e t f o a r ú s, net foar de groep dêr't wy byhearden. It heart net sa. Under dat motto krijt men in mienskip sûnder bilidende homofilen, sûnder sodomy, sûnder stellerij, sûnder iepenbier geweld. It heart sa net, mar as it dan dochs bart, binnen de groep, dan skelle wy net en wy slane net, mar wy wachtsje ôf. Wij wachtsje op it momint dat wy troch in practical joke witte litte kinne hoe't wy oer in bipaeld ôfwikend gedrach tinke. Hokker ôfwikend gedrach? Nou, gewoan, ôfwikend gedrach. En dat is dan yn it foarste plak útkomme litte dat men jin mear fielt as in oar, dat is greatspraek, dat is der útrinne wolle ensfh. Ut myn jonge jierren stiet my by dat opfalle, der útkypje in sûnde wie. `Ast opfalle wúst, most et hemd boven de broek doen', ik hear it noch. Nou is dat wol typysk troch de tiid efterhelle, mar it forklearret gâns. It forklearret ûnder oaren hwat fan de taelsituaesje op Skylge.

De taelsituaesje is unyk, hwant hwêrre is op sa'n lyts gebiet sa'n forskaet fan dialekt? Tusken de trije en fjouwer tûzen ynwenners en trie ûnderskieden dialekten, dat is folslein apart. Dat kin inkeld mar op 'e basis dy't ik krekt oanjown haw, de kultuer fan `sa heart it'. Op West hearden hja by âlds Westers to praten (Schylgers), yn Midslâns Midslânzers en om Aest Aesters. Sa is it forklearber dat de tael, it eigen dialekt, bliuwt. Mar men falt sa maklik yn jins eigen swurd; it forklearret fansels hyn ofte nei net hoe't de dialekten ûntstien binne.

Mar lit ús earst de feitlike situaesje ris fan tichteby bisjen. Der wurde op syn minst trije dialekten praet. It Westers, in Frysk dialekt op Westskylge, it Aesters, ek in Frysk dialekt dat yn it easten fan healwei Formerum ôf oant en mei Aesterein sprutsen wurdt en yn 'e midden it Meslânzers: in Hollânsk dialekt, mar dúdlik mei Fryske stân fan 'e mûle útsprutsen en dúdlik rêstend op in Frysk substraet. Op syn minst trije dialekten, sei ik, hwant njonken Westers, Meslânzers en Aesters wurdt der ek troch somliken heech-Hollânsk praet, mar mei de eilanner mûle en gauris ek noch in tal wurden út in eilanner fokabulaire. Dan binne der op Skylge forskate lju fan fêstelâns-Frysk komôf, dy't har yn 'e omgong mei oare Skylgers bitsjinje fan in soarte fan Stedfrysk, hwat oanpast oan it Meslânzers, mar dêrfan forskillend yn gâns subtiliteiten fansels, en yn alle gefallen yn de anlautende *sk-*, dêr't de Skylger dialekten *sch-* hawwe. De Skylger seit ek net *Skylge* tsjin it eilân, mar lykas de Westers *Schylge* of *Schylinge*, of lykas de Aesters *Schylje*, mar dy hawwe it dan oer Westerskylge, of lykas de Meslânzers *Terschelling*, dy't dêryn neifolge wurde fan de Aesters, yn en foar safier't hja it hiele eilân bidoele. Mar hwat hja ek sizze, de *sk-* komt der net yn foar, wol de *sch-*.

Forbjusterjend dit allegearre. Yn it foarste plak, lykas ik al sein haw, it feit dat op sa'n lyts hoekje groun, mei sa'n lyts tal praters, har trije dúdlik forskillende dialekten hanthavene hawwe. Nou wit ik wol, somliken binne dêr gau mei klear. Hja wite alles oan de isolearring. Tajown, dy isolearring is der, hat der west alteast, mar lang net sa absolút as guon wol tinke. It is nammentlik net wier, dat Westers inkeld mei Westers, Meslânzers mei Meslânzers en Aesters inkeld mei Aesters trouden. Sa fier as de doop- en trouboeken weromgeane litte dy it ús oars sjen. It is ek net sa dat Skylgers allinne mar mei Skylgers trouden. Yn de 18de ieu

bygelyks notearje ik inkeld foar Midslâns trouwers út Grou, Ljouwert (3 x), Koudum, Easterlittens, Makkum (3 x), Aldeboarn, Blija, Harns, Almenum, Warkum, Bolsert, Kollum, Tessel(3x), Flylân (5x), 't Amelân(3x), 't Skiermuontseach (2x). Dan Grins, Appingedam, Warffum, Delfsyl, en ek Windheym, Hasselt, Amsterdam (2x), Westzaandam, Buiksloot, Werkendam, Bordam (2x) - hwat dat dan ek wêze mei -, Kampschaal - dat ik ek net thúsbringe kin -, Emden, Esterwegen, Dantsik (2x), Amak - dat Amager yn Denemarken wêze sil - en Switserlân wurde neamd. Dan steane de fêstingen fan oare plakken net yn de doop- en trouboeken. Mar wy witte fan Rijf dat dy yn dyselde 18de ieu oanspield is en út Königsberg kaem, dat ds. Domna út Fryslân kaem, libbenslang op Skylge bleaun is en dat syn neiteam dêr ek bleaun is. Dat jildt ek foar ds. van Westingen, mar, al witte wy net mear fan harren, it is dúdlik dat Runbeek en Knollenberg en Sieleman, dy't alle gearre yn Midslâns troude binne, ek ymport wiene. Dat jildt ek foar sokke typysk Skylger famyljes lyk as Cupido (ienris delkommen út Itaelje wei), of Schaap, dêr't de foarfaer fan út Noard-Hollân kaem en as skoalmaster op Skylge delstreek. Ek Westers en Aesters trouwe mei Meslânzer partners fansels, mar likegoed hawwe de dialekten har eigen gesicht. Ik hâld it derop dat is `sa heart it' dêrta tige meiwurke hat.

Mar oan 'e oare kant jow ik ta dat dy situaasje ûntstien wêze moat út in oare, dêr't wy mar mei ien tael, mei ien soarte fan Frysk to krijen hiene. Wy moatte dus efkes nei de skiednis, dêr't wy ek fierstento min fan witte.

Ik nim oan, al kin ik soks net biwize, dat lju út Fryslân har yn de 9de ieu op Skylge delset hawwe. Hoe't dat bard is dêr witte wy neat fan, mar ik nim oan dat it hiele kwelderlânskip praktysk tagelyk yn bisit nommen is. Alle himrikken tagelyk, to witten: Aesterein, Hôrne, Lies, Formearum, (Landerum) Stryp, (Midslâns), Kinum, Stortum, Schitterum, Stattum, en Wolmearum. Ek nim ik oan - en ik mien dat ik dat biwize kin - dat Westerskylge der net by wie, mar dat dat plak ûntstien is nei't yn 1323 in toer boud waard foar de skipfeart. De stêd Kampen makke dêrfoar in oerienkomst mei it regear fan Skylge. Om dy Brandaris hinne is it doarp ûntstien.

De namme *Skylge*, *Schelling*, *Schyllinge*, *Schylje* sil oarspronklik inkeld dy fan it westlike part fan it eilân west hawwe, mar bitsjutte doe fansels al it hiele eilân.

Hwat de namme fan de Brandaris oangiet kin ik it net mei Knop en gâns oaren lykfine, dy't miene dat dy nei Brandanus, de Ierske Sint Brendan neamd is. Brandanus wie yn 'e lette midsieuwen o sa populair as biskermhillige fan de farrenslju, mar dat slút de mooglikheit net út dat de gong fan saken oarsom west hat. Ik leau dat de namme Brandaris gearhinget mei it feit dat it in fjûrtoer wie. Brandaris is in foarming fan in Germaensk haedwurd mei in gelearde útgong fan Latynsk komôf. Doe't by de toer letter in kapel boud waard, sil dy tawijd wêze oan Sint Brandaen. De namme Sinte Brandariuskerke foar Westerskylge op in 16de iuske kaert lit sjen dat de namme fan Brandaen doe al net sa bikend mear wie.

Dat wiene foar de fûst wei twa nammen, mar it mei bikend stean dat de hiele foarrie Skylger toponimen - en dat binne gâns - bisûnder nijsgjirrich is. De nammen binne nijsgjirrich om't hja yndividuële saken oanwizend, konservativer binne

as it algemiene wurd dat alderhanne fornijingen trochmakket. Sa fine wy yn fjildnammen it wurd *ekeren* (*eeckeren*), wylst it meartal fan *eker* gewoanwei al wit hoe lang *ekers* is.

It kin net de bidoeling wêze om hjir alderhanne toponimen foar it ljocht to heljen en om der op om te gnauwen, mar foar in ynsjoch yn de problematyk fan de Skylger dialekten wol ik dochs twa foarbylden neame. Om Aest komt de fjildnamme *Mersk* foar, op himsels dúdlik genôch, mar by Hee hawwe wij deselde namme jitris, mar nou as *Morsk*. Nou is hwat it Westersk yn it foarste plak fan it Aestersk ûnderskiedt in palatalisaesje dy't gâns *e-* en *i-lûden* fan Aest ta *o* op West makket. *Wel - wol, swimme - swomme, jimme - jomme, rinne - ronne, berge - borge, werk - work*. Yn dit forbân is faeks ek aerdich it Wester wurd *smokkel* foar in stik koeke by de kofje of sokssahwat, of in stikje iten mei yn 'e bûse, - en yn forbân dêrmei *smokkelje* - Wy hawwe hjir sa't it liket itselde wurd as it Hollânske *smikkelen* dêr't ús etymologen net sa goed rie mei witte. Mar tobek ta *de Morsk*, dy heart nammers net ûnder West, mar ûnder Kinum op Meslânzer gebiet. Fraech: is dy palatalisearingsdriuw ek wurksum op Meslânzer gebiet, of giet er werom ta de tiid foardat it Meslânzers ûntstien is? Is de namme foroare fan *Mersk* yn *Morsk*, of is de namme jown as *Morsk*? En hwanneer moat dat bard wêze? Hoe sit it yn 't algemien mei de forsprieding fan de *e* en de *o* yn de nammen op Skylge?

Dan tink ik ek oan in namme as *Stortum*, dêr't it bigryp 'sturt' (*stert*) yn sitte kin; oan *Wolmearum* en *Wolsum*, dêr't *welle* yn sitte sil en ek oan de namme fan it doarp *Hôrne* (Hoarn). Hwat yn de administraesje *koehoorn* hjit, in stik lân ûnder Hôrne, is yn de mounlinge oerlevering inkeld *koehen*. Dêrnjonken binne der om Aest noch gâns oare *hennen* (ek yn de administraesje skreaun as *hen*): *Borrehen, Klaashen, Myntsjehen*, ensfh. oant de *Sypkehen* ûnder Formearum. Mar ûnder Formearum is ek *de Krûmhorn*. Under Midslâns inkeld *de Horn* en de *Groate Hoarn*. Hwerom dan hjit it doarp *Hôrne* en net *Herne*? Hoe kin it dat dizze wurden op sa'n lyts terrein as namme sa forskillend wêze kinne? It is fansels net *de Horn* ûnder Midslâns dy't my dwers sit, dy foarm is maklik to bigripen út it Meslânzers wei, mar wol de namme *Hôrne - Hoarn* fan it doarp. Dy namme kin dochs slim jonger wêze as dy fan de lannen ûnder it doarp?

As ik sjoch hoe't ûnder Lies de *Tresk* leit en ûnder Landerum de *Traask*, dan bigryp ik dat dy namme gearhinget mei in eardere tastân fan it lân yn kwestje en ik mei oannimme dat de nammejowing fan de beide perselen yn de tiid gâns útinoar lein hat. Mar by *Hôrne - Hoarn* wit ik it allegearre net.

In oar toponimysk probleem leit foar my yn de namme *Heen*. It sil grif itselde wurd wêze as it Hollânske *heen* út *Heenvliet* en sa; en ek itselde as it Fryske *hean*, mar ik bin der net wiis mei. De *heen* of de *henen* - hwant it meartal wurdt gauris brûkt - fine wy foaral ûnder *Hee* en dus like it my earst noch ta dat der in lyts kânske bistie op in ôflieding út *Hee*. Mar der binne ek *Henen* ûnder Midslâns en ûnder Formearum, dat wy sille dochs wol oan de plantenamme tinke moatte. Dat it wurd as soartnamme net mear bistiet is fansels net slim, mar dat moaije heldere *é-lûd* komt my nuver foar, allinnich al om't it foar in *-n* seldsum is. Wy sizze

ien, stien, lien en eventueel ek *bien* en sels sizze wy *alliendig*. De Ljouwerters sizze *deen* foar Frysk *dien*, mar de Meslânzers sizze *dean*. De fjildnamme is lykwols net *hien* of *hean*, mar *heen*. Nou wit wol dat wy yn it Meslânzers *gemeen* sizze, mar dat sil in lette ûntliening út it Hollânsk wêze. Yn fjildnammen komt it wurd *mien* noch foar. Oan 'e oare kant hat it Meslânzers noch it bywurd *heen* `hinne'; de doetiid fan *schine* is *scheen*; it wurd *seen* bistiet hwer't it Frysk *sine* hat en it Meslânzers hat it wurd *kween*.

Lit dy pear foarbylden genoch wêze om sjen to litten dat de fjildnammen op Skylge noch hiel hwat stúdzje fortsjinje. Persoanlik hoopje ik hjiroan by to dragen troch in folslein oersjoch fan de nammefoarrie en it bondeljen fan de problemen.

De tael yn syn hiele hear en fear biedt fansels gâns mear problemen. Ik bigjin mei it Westers. Hwat it gebiet dêr't it sprutsen wurdt oangiet, it is biheind ta Westerskylge winliken, en noch op in oare wize biheind, hwant it liedt in hwat forburgen bistan. De frjemdling komt it net maklik op it spoar, hwant it bliuwt biheind ta ûnderling forkear. Ik fornim net dat de autochtone yntelligentsia it praet. Dat is spitich, mar oan 'e oare kant hat it Westersk dit foar dat it fan alle Skylger dialekten fierwei it meast op skrift hat, foaral troch it wurk fan Knop (en earder fan Ds. Bakker). Dochs bliuwt in ynfentarisaeasje fan it Wester dialekt in needsaek der't yn de kommende jierren yn forsjoen wurde moat. Itselde jildt ek foar it Aesters, mar aldergeloks is de hear Kees Roggen dêr mei to set en in betteren ien soe der net foar to finen wêze. Dy ynfentaris moat der fansels ek komme fan it Meslanzers, in kerwei dêr't ik mines oan hoopje by to dragen. As wy safier binne, dat de telfoarrie ynfentarisearre is, dan sil in forlykjende stúdzje earst bihoarlik mooglik wêze en sille de problemen foar in part op 'e nij formulearre wurde kinne, en moatte.

Undertusken bliuwe ôfsûnderlike wurdstúdzjes hieltiten winsklik, hwant der is gâns taelmateriael, dat lykas mear yn isolearre gebieten, op Skylge biwarre bleaun is.

Net altiten sil de taelkunde út eigen fearren fleane kinne, mar bytiden de stipe hawwe fan folkskunde en skiednis. As wy Aest mei West forlykje is it dúdlik dat Aest folle minder ynfloeden fan bûten ôf ûndergien hat as West en it soe net forkeard wêze as wy ris in krekt ynsjoch krigen hoe't de ymmigraesje op West forroun is troch de ieuwen hinne en hoe't it sit mei de migraesje yn it algemien. Hoe't de skiednis soms to help komme kin mien ik dúdlik oantsjut to hawwen doe't ik my weage oan in forklearring fan it wurd *gúzjen* (*It Beaken* 1964 s. 285-288; sj. ek D.A. Tamminga syn réaksje yn jg. 1968 s. 46-48). Opfallend is dat it wurd nei syn ynhâld sa lokaal bipaeld is. Rounom op Skylge is it wurd bikend mar it forwiist inkeld nei aktiviteiten op Westerskylge, as dêr in skip yn gefaer is. Taelkunde kin dat forskynsel net forklearje; àl it witten dat tusken 1567 en 1578 de geuzen op Skylge tahâlden hawwe en as sérôvjende wettergeuzen op 'e loer leine, om skippen dy't troch it Fly kamen op 'e hûd to springen.

Bisûnder nijsgjirrich is it Meslânzers, om de oerienkomst mei Stedfrysk en Biltsk, mar ek om de forskillen.

Nijsgjirrich is daliks al it gebiet dêr't it de deistige tael is, nml. fan fuort bieasten

Westerskylge ôf oant en mei in part fan Formearum. Hiele Formearum suver op 't heden, mar by âlds wie der in skerpe skied en wol by it Jit om ôf. It Jit is in paed, noard-súd forrinnend, dat dwers troch it Aest-West boude Formearum rint. Ek foar dy hwat kunstmjittige grins is de skiednis forantwurdlik. De tsjerklike yndieling is de skuldige: bieasten it Jit hearden de parochianen ûnder de tsjerke fan Hôrne, westlik ûnder dy fan Meslâns. Soks is nou forline tiid, mar der libje noch lju dy't it meimakke hawwe dat boeren dy't tichte by it Jit oan it wurk wiene, mei de lju westlik fan harren Meslânzers en mei dy oan 'e eastkant Aesters praetten.

It Meslânzers is bihalven dialekt njonken de oare beide dialekten, ek in soarte fan lingua franca foar it hiele eilân. Dat bitsjut dat it Meslânzers ien fan de greatste Hollânske ynfloeden west hat foar it Aesters en it Westers. Bistudearring fan it folsleine taelmateriael soe der útwizing oer dwaen kinne. Yn it foarste plak soe bisocht wurde moatte om binnen it Meslânzers to ûnderskieden tusken de Fryske ûnderbou en de Hollânske boppebou.

Bisûnder nijsgjirrich yn it Meslânzers is de inisiale *g* dy't in stimhawwende glider is. De eksplosive Fryske *g* komt op Skylge hielendal net foar, mar de stimhawwende glider inkeld yn it Meslânzers; yn de oare dialekten is er stimleas.

Nijsgjirrich ek is de rekking fan ûnderskate fokalen yn it Meslânzers. Om Aest sizze de lju *mim*, koart dus, yn Meslâns is it *mêm*.

Bisûnder nijsgjirrich binne de *ou*-klanken, aerdich oerienstimmend mei hwat de 17de-ieuske stavering fan it Hollânsk ús sjen lit. Om to bigjinnen hawwe wy de *aa* fan *blaauw*, *graauw*, *raauw* en *gaauw*. En oan de oare ein om sa to sizzen de *ou* fan *touw*, *mouw*, *dou*, *hou* ensfh. Dan dêrtuskenyn de *au* fan *dauw*, in *grauw* en in *snauw*, de frouljusnamme *Baukje* en de manljusnamme *Jauk* (dy't ornaris ynskreaun stiet as Japik, ek wol Jacob of Jacobus).

Nijsgjirrich ek is de *eu* yn *speule*, yn *seuven* en yn *seun*, mar folle mear noch de *æ* (as yn 'freule') yn *mælen* 'moune'. Hwerom net *meulen* en hwer komt dy [*æ*:] winliken wei? In lûd, dat ek noch op twa wizen útsprutsen waerd. Ik kin my noch skoan tobinnen bringe hoe't ik as jonkje my der oer fornuvere dat de jonges út Formearum, dêr't ús moune stie, it *æ*-lûd noch iepener útspraken as wy, dy't yn Meslâns wennen. Hja seine *mælen* en it is it iennichste foarbyld dat ik ken fan lokaal bipaelde farianten fan ús Meslânzers. De [*æ*:] út *mælen* komt ek as koart lûd foar yn *kûrf* 'koer' en by somlike lju yn *schûldoek*, dêr't oaren gewoan *schuldoek* sizze. Wol to ûnderskieden fan *schòldoek*. It earste is 'skûldoek', it twade 'skelk'.

De fraech by it Meslânzers bliuwt fansels hwanear't it ûntstien is, hwat de foarbylden west hawwe fan it Hollânsk dat foar in part it Frysk forfongen hat ensfh. Op 'e fraech nei it *hwanear* leau ik wol anderje to meijen: foar de Herfoarming. De herfoarming hat sa't it liket op Skylge net sasear in yndividuële as wol in kollektive oangelegenheit west. De pastoars sille wol oergien wêze mei har kudde, hwant as wy nei de hwat tsjustere geuzetiid wer in bytsje sicht op Schylge krije binne der Mennisten en Herfoarmen, mar binne der gjin Roomsken mear ... Sa hat it lange tiden west; yn myn jonge jierren noch wie it tal Roomsken nul en it tal bûtentsjerkliken net folle greater, wylst dat nou bihoarlike persintaezjes

binne. Mar it net-Roomske Skylge koe dêrom maklik syn Sunderum (= Sinterklaes), Sintemarten en Syntsjan fêsthalde. Tusken heakjes, slaen efkes acht de fonetyske forskillen tusken de sinten yn *sunderum*, *sintemarten* en *syntsjan*. Dat lêste is yn Meslâns noch altiten i t folksfeest en yn it *op 'e riid* meije wy wol in fuortsetting sjen fan in beafeart yn de Sint-Jan-kultus. Yn it foar hûndert persint protestantske lân k o e dat allegearre, sûnder oarsaek to wêzen fan skeel en fordielheit.

Ek yn de tael, yn it Meslânzers alteast, fyn ik noch biwyskes út it Roomske forline, dat bygelyks ek yn de fjildnamme *Bistean* `bidsteden' op 'e Grie noch fuortlibbet. Ik hear ús Pake noch sizzen, roppen leaver, as de Brune ris loai wie of as ien fan de pakesizzers allesbihalven iverich wie: *Munnik!* Pas folle letter haw ik my biwust makke dat it hjir gie om it wurd foar `muonts', Holl. monnik, yn in foarm dy't er lang forlyn hawn hat. Sa folle letter dat ik ús pake der net mear nei freegje koe. Oaren haw ik wol frege oft se it wurd *munnik* koene. Ja, wie dan it andert, dat wie in skelwurd foar loaije minsken of bisten. Oer `monniken' praette net ien. It twade wurd, alwer emosjoneel en lytsachtsjend brûkt, yn dit gefal foar immen dy't eigenwiis is, dy't it to sizzen hawwe wol, wie *paus*, mei in dúdlike *àu*, lykas yn *dauw*. Ik moast bikenne dat ik dêrby eartiids nea oan de Paus fan Rome tocht haw en ik wit foarfêst dat de lju it inkeld opfetten as noch in synonym foar wurden as *poehaen*, as *dader*, dêr't men dochs ek net by oan it komôf tinkt. Mar yn dizze beide wurden, *munnik* en *paus*, dogge foar myn gefoel ús foarfaers út de tiid flak foar de herfoarming, ús troch hoe't hja doe yn it miene oardielden oer somlike tsjinnens fan de tsjerke.

In folsleine biskriuwing en ynfentarisaeasje fan it Meslânzers en fan de oare dialekten sil ús noch gâns stúdzjemateriael forskaffe. Om it mei pear wurden út myn eigen dialekt, it Meslanzers to sizzen: 'Dr is nog heel wat om met om te broelen (= bodzjen) en al sel je wel es snôlle (= stroffelje), it lokt wel op 'e lange duur'.

Yn alle gefallen, tonearsten is der noch wurk by 't soad.

Jo Smit.